

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Olga Kirjanen ja Mirja Viitakangas

Suomi–venäjä -kaksikielisyys päivähoidossa

Opinnäytetyö 2013

Tiivistelmä

Opinnäytetyön aiheena oli kaksikielinen lapsi päivähoidossa. Tarkoituksena oli tuoda esiin varhaiskasvattajien näkökulma kaksikielisyyteen. Opinnäytetyössä vastattiin kysymykseen, miten päiväkodeissa tuetaan kaksikielisyyttä. Yhtenä tavoitteena oli selvittää, minkälaisia haasteita ja mahdollisuuksia kaksikielisyys tuo varhaiskasvattajien työhön. Lisäksi selvityksen pohjalta laadittiin aiheeseen liittyvät kehittämissuositukset. Opinnäytetyön teema on ajankohtainen, koska eri kieli- ja kulttuuritaustaiset perheet ovat yhä enenevässä määrin päivähoitopalveluiden asiakkaina.

Aihe rajattiin kieliyhdistelmään venäjä - suomi. Lähestymistavaksi valittiin varhaiskasvattajien näkökulma. Selvitys toteutettiin Rajapatsaan ja Petrushkan päiväkodin henkilökunnalle suunnatulla puolistrukturoidulla yksilohaastattelulla. Selvitykseen osallistui kahdeksan varhaiskasvattajaa. Tutkimustulokset analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysimenetelmää käyttäen. Selvityksessä käytettiin myös soveltuvaa aineistoa kirjallisuudesta ja varhaiskasvatusta ohjaavista asiakirjoista, sekä tilastotietoa ja oikeudellista aineistoa.

Tuloksista ilmeni, että päiväkotien henkilökunnan oli vaikeaa vastata kysymykseen, miten heillä päiväkodissa määritellään kaksikielisyys. Suurimpana haasteena pidettiin yhteisen kielen puuttumista vuorovaikutustilanteissa lasten ja vanhempien kanssa. Kaksikielisyyttä huomioidaan tukemalla lapsen äidinkieltä ja edistämällä suomen kielen oppimista.

Tuloksena voidaan todeta, että kaksikielisyys käsitteenä ei nouse esiin varhaiskasvattajien arkityössä. Selvityksemme osoittaa, että päiväkodeissa pyritään luomaan pohja toiminnalliselle kaksikielisyydelle. Varhaiskasvattajat toivat esille seuraavat kaksikielisyyttä tukevat tekijät: toimintatuokiot kahdella kielellä, lapsen oman äidinkielen käytön salliminen hoitopäivän aikana, kaksikielinen henkilökunta, yhteistyö vanhempien kanssa ja pienryhmätoiminta. Varhaiskasvattajien kehittämissuositukset liittyivät henkilökunnan kieli- ja kulttuuriosaamiseen ja kulttuuritulkin palveluihin.

Abstract

The subject of this thesis was bilingual (Finnish-Russian) children in daycare. The point was to bring out the point of view of the early childhood educators on bilingualism. The question about how to support bilingualism in a daycare centre was answered in the thesis. One of the goals was to find out what kind of challenges and possibilities bilingualism brings into the early childhood educator's job. Furthermore, developmental propositions resulting from the report were formed. The theme of the thesis is current because families from different language and cultural backgrounds are more often clients of daycare services.

Subject was limited to language combination of Finnish and Russian. Early childhood educators' point of view was selected as the way of approach. Report was executed with half-structured personal interviews done with the staff of the "Rajapatsas" and "Petrushka's" Daycare Centres. Eight early childhood educators took part in the report. A qualitative research method was used in order to explore the thoughts and opinions of the subjects. Results of the research were analyzed by using the method of material based contents analysis. In the report, applicable material from literature and early childhood education related documents, as well as statistical and judicial information.

Results revealed that bilingualism as an abstract does not stand out in the early childhood educator's routine job. This report indicates that a basis for functional bilingualism is developing in daycare centres. Early childhood educators bring up several areas for improvement related to bilingualism including bilingual activities, allowing child's native language use during the day, bilingual staff, co-operation with parents, and small group functions. The improvement proposals from early childhood educators were related to the services of staff's language, and culture experts and culture interpreter services.

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Äidinkieli ja kaksikielisyys	6
2.1 Äidinkieli	6
2.2 Kaksikielisuuden määritelmä ja kehittyminen.....	7
2.3 Kaksikielisuuden tutkimus.....	8
2.4 Kaksi- ja monikielisyys Suomessa.....	10
3 Kaksi- ja monikielisyys varhaiskasvatuksessa	11
4 Selvityksen toteutus	14
4.1 Tavoitteet ja selvitystehtävät	14
4.2 Selvityksen kohderyhmä.....	15
4.2.1 Rajapatsaan päiväkoti.....	15
4.2.2 Päiväkoti Petrushka	15
4.3 Selvitysmenetelmä	15
4.4 Aineiston keruu.....	16
4.5 Aineiston analyysi.....	17
5 Eettiset näkökohdat	18
6 Selvityksen tulokset	20
6.1 Kaksikielisuuden määritelmä	20
6.2 Kaksikielisuuden haasteet ja mahdollisuudet.....	21
6.3 Lapsen kaksikielisuuden tukeminen	23
6.4 Varhaiskasvattajien kaksikielisyyteen liittyvät kehittämissuhteet	25
7 Johtopäätökset ja pohdinta	26
8 Kehittämissuhteet.....	32
Lähteet.....	34

Liitteet

- Liite 1 Saatekirje Rajapatsaan päiväkodin henkilökunnalle
- Liite 2 Saatekirje Petrushka päiväkodin henkilökunnalle
- Liite 3 Haastattelurunko

1 Johdanto

Opinnäytetyömme aiheena on kaksikielinen lapsi päivähoidossa. Asiantuntijat korostavat yksikielisyyden poikkeuksellisuutta, sillä suurin osa ihmiskunnasta on monikielisiä. Maailmassa joka kolmas ihminen puhuu päivittäin kahta tai useampaa kieltä. Myös Suomi on aina ollut monikielinen. (Kalliokoski 2009, 9–10.)

Työmme tavoitteena on selvittää Rajapatsaan ja Petrushkan päiväkotien käytäntö lasten kaksikielisyyden huomioimisessa. Opinnäytetyömme yhtenä tehtävänä on selvittää, miten päiväkotien henkilökunta määrittelee kaksikielisyyden. Toinen tehtävämme on tutkia haasteita ja mahdollisuuksia, joita kaksikielisyys tuo päivähoidon ammattilaisten työarkeen. Seuraava tehtävä on tarkastella, millä tavalla kaksikielisyyden huomioon ottaminen onnistuu päiväkodin arjessa. Neljäntenä selvitystehtävänä on laatia aiheeseen liittyviä kehittämis ehdotuksia.

Aineiston keruun kohteiksi olemme tietoisesti valinneet päiväkodit, joiden henkilökunnalle kaksikielisyys on osa arkea. Imatran Rajapatsaan päiväkodissa on paljon maahanmuuttajataustaisia lapsia, joista suurin osa on venäläistäustaisia. Kotkan päiväkoti Petrushka on kaksikielinen.

Lähestymme aihetta varhaiskasvattajien näkökulmasta. Valintamme perustuu siihen, että lapsen kielellisen kehityksen tukemisessa varhaiskasvatuksen ammattilainen on avainasemassa, lapsen perheen rinnalla. Toteutamme selvitystä käyttämällä laadullista tutkimusmenetelmää, puolistrukturoitua haastattelua. Teoriaosuudessa avaamme selvityksemme tärkeimmät peruskäsitteet, jotka ovat äidinkieli, kaksikielisyys ja varhaiskasvatus. Lisäksi luomme katsauksen aihepiiriin liittyvään tutkimukseen.

Opinnäytetyön teema on ajankohtainen, koska Suomessa eri kieli- ja kulttuuri-taustaiset perheet ovat yhä enenevässä määrin päivähoitopalveluiden asiakkaina. Lisäksi tilastot osoittavat, että vieraskielisten lasten osuus kasvaa tällä hetkellä nopeammin kuin suomen- tai ruotsinkielisten lasten määrä. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:62, 15.) Rajasimme kaksikielisyyskysymyksen kieliyhdistelmään venäjä – suomi, koska venäjänkieliset ovat suurin ryhmä Suomessa asuvista vieraskielisistä alle 7-vuotiaista lapsista (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:62, 17).

Selvityksemme tarkoituksena on tuoda esiin kaksikielisyyteen liittyvä varhaiskasvattajien näkökulma ja kokemukset. Selvityksestä nousseet varhaiskasvattajien työtavat on mahdollista ottaa käyttöön myös muissa päiväkodeissa.

2 Äidinkieli ja kaksikielisyyys

Selvityksemme tärkeimmät peruskäsitteet ovat äidinkieli ja kaksikielisyyys. Tässä luvussa avaamme edellä mainitut käsitteet sekä luomme katsauksen selvitysaikaiseen liittyviin keskeisiin teorioihin.

2.1 Äidinkieli

Äidinkielenä useasti pidetään sitä kieltä, jonka lapsi oppii ensin. Äidinkieli voidaan kuitenkin ymmärtää monella tavalla, ja ilmiöstä on olemassa erilaisia määritelmiä. Skutnabb-Kangas (2007) erittelee neljä äidinkielen määritelmän kriteeriä: alkuperä, hallinta, käyttö ja samastuminen. Alkuperä tarkoittaa lapsen ensimmäisenä oppimaa kieltä. Hallinta kuvaa kieltä, jota hän osaa parhaiten. Käyttö tarkoittaa kieltä, jota käytetään eniten. Samastuminen viittaa kieleen, johon lapsi identifioi itsensä. (Erkama 2012, 17.) Näin voidaan olettaa, että lapsella on useampi kuin yksi äidinkieli, esimerkiksi jos hän on oppinut kaksi kieltä samanaikaisesti syntymästä lähtien. Tällaisen lapsen kohdalla kyseessä on ensikieleenä kaksikielisyyys, Swainin termiä käyttäen. (Hassinen 2005, 37–39.)

Kieltä voidaan ymmärtää myös yksilön ominaisuutena. Sosiolingvistien Le Pagen ja Tabouret-Kellerin (1985) mukaan äidinkieli (native language, mother tongue) on jotakin, jonka voi omistaa ja jonka on ensimmäiseksi oppinut. Äidinkieli on myös se kieli, johon yksilöllä on emotionaalinen suhde. (Kalliokoski 2009, 11.)

Kieli liittyy monella tapaa kielen käyttäjiin ja käyttöympäristöön. Tampereen yliopiston lehtori, kaksi- ja monikielisyyden tutkija Sirkku Latomaa toteaa, että monikielisessä ympäristössä asuva voi omaksua ja käyttää useita kieliä samanaikaisesti (Latomaa 2007, 38). Kielten keskinäiset suhteet voivat myös muuttua käyttötarpeiden ja olosuhteiden mukaan esimerkiksi niin, että äidinkielenä pidetystä kielestä tulee vähiten käytetty kieli.

Le Pagen ja Tabouret-Keller (1985) ovat kyseenalaistaneet äidinkielen itsensänselvyyttä ja korostaneet kaksikymmentä vuotta sitten monikielisyyden tarjoamisen mahdollisuuksien tunnustamista. Edellä mainitut monikielisyyden ja kaksikielisyyden asiantuntijat, sekä myös Romanie ja Rampton (1995), ovat painottaneet, ettei kaikilla ole vain yhtä äidinkieltä, jonka olisi oppinut ensikielenä lapsuudessaan, vaan niitä voi olla useampia. (Kalliokoski 2009, 11.)

Kaksikielisten lasten äidinkielen määrittäminen on haastavaa. Kaksikielisellä on oikeus itse määrittää äidinkieltä, ja niitä voi olla yksi tai useampia. (Latomaa 2007, 38–39.) Tosin kielirekisteröinnin periaatteen mukaan henkilöllä on ainoastaan yksi oma kieli, joka hänellä on oikeus valita. Tämän vuoksi äidinkieli määräytyy ilmoituksen mukaan. Siihen on kuitenkin mahdollista tehdä halutessaan muutoksia myöhemmin (Henkilötietolaki 11§; 523/1999).

Moni- ja kaksikielisille äidinkielen määrittäminen on oleellinen asia. Erityisen tärkeää se on lasten, varsinkin pienten lasten kohdalla, koska tämä kysymys nousee esiin monesti heidän tulevalla opintopolullaan. Lasten tulevaisuuden kannalta on merkitystä, kuka ja millä perusteella määrittelee heidän äidinkieltä.

2.2 Kaksikielisyyden määritelmä ja kehittyminen

Kaksikielisyyden määritelmä on yhtä moniulotteinen kuin äidinkielen määritelmä, ja sen ymmärtäminen riippuu käsitteen käyttäjästä. Sirje Hassinen kirjassaan Lapsesta kasvaa kaksikielinen toteaa, että yksilön kaksikielisyyden määrittelyssä on oleellista, kuinka hyvin henkilö käytännössä osaa ja pystyy käyttämään kumpaakin kieltä. Hänen mukaansa kaksikielisyyys voidaan luonnehtia seuraavien kriteereiden mukaan: kielten omaksumisen ja menetelmän, kielten tason ja käyttämisen sekä samastumisen perusteella. Jo varhaisesta lapsuudesta asti lapsi voi oppia kahta kieltä samanaikaisesti, silloin voidaan puhua simultaanista kaksikielisyydestä. Mikäli toisen kielen omaksuminen on alkanut kolmannen ikävuoden jälkeen, lapselle kehittyy peräkkäinen (suksessiivinen) kaksikielisyyys. Yli 7-vuotiaana omaksuttua kaksikielisyyttä pidetään subordinatiivisena eli alisteisena. (Hassinen 2005, 17.)

Kaksikielisyyden kehittymiseen vaikuttavat sellaiset tekijät, kuten sukupuoli, älykkyys, muisti, motivaatio, tietoisuus omaksutuista kielistä, kielten tasapaino ja niiden vaikutus toisiinsa (Hassinen 2005, 19). Kielten asemalla on myös suuri vaikutus puheen omaksumiseen. On tärkeää, kuinka paljon lapsen kanssa jutellaan opittavalla kielellä ja missä määrin lapsi otetaan mukaan arkisiin vuorovaikutustilanteisiin. Professori Pirjo Korpilahti huomauttaa, että usein kahdelle ensikielelle muodostuu erilainen asema lapsen maailmassa sen mukaan, kumman kielen vaikutuspiirissä lapsi siinä elämävaiheessa elää. Silloin toisesta kielestä tulee dominoiva. (Korpilahti 2010,146.)

Lisäksi lapsi voi oppia eri asioita eri kieliympäristöissä. Johdatus kielitieteeseen -oppikirjan mukaan täysin kaksikielinen kielenpuhuja saattaa hallita jotkin kielen alueet, esimerkiksi sanastot tai rakenteet, paremmin toisella äidinkielellä. Seuraava oppikirjassa mainittu esimerkki kuvaa tämän tilanteen hyvin: *...jos kaksikielinen suomalainen on aina käynyt sienimetsässä ruotsinkielisen äitinsä kanssa, hän varmasti hallitsee sienisanaston ruotsiksi, muttei välttämättä yhtä hyvin suomeksi.* (Ojutkangas, Larjavaara, Miestamo & Ylikoski 2009, 209.)

Tämä asettaa puolestaan omat vaatimuksensa kielten sanavarastolle. Korpilahden mukaan tämä on hyvä ottaa huomioon silloin, kun halutaan arvioida lapsen kielellisiä taitoja. (Korpilahti 2010,146.)

2.3 Kaksikielisyyden tutkimus

Kaksikielisyyttä on tutkittu yli sata vuotta. Suurin osa tutkimuksista on tapaus-tutkimuksia, joissa kielitieteilijät seurasivat omien lastensa kaksikieliseksi kasvamista. Perinteisen tutkimustyön kohteena oli lapsen kahden kielen sanaston ja kieliopin omaksumisen selittäminen tieteellisesti. Ensimmäinen tutkimus julkaistiin 1990-luvulla. Siihen osallistui useita kymmeniä lapsia, jotka kasvoivat kahden kielen vaikutuspiirissä. (Silvén 2010, 142).

Yksilöiden ja yhteisöjen kaksi- ja monikielisyyss, kielten ja kieltenpuhujien kontaktit otettiin vakaviksi tutkimuskohteiksi parin kolmen vuosikymmenen aikana, toteaa Helsingin yliopiston professori Jyrki Kalliokoski. Tutkijat ovat olleet enemmän kiinnostuneita kaksikielisistä poikkeusyksilöistä, jotka osaavat täydell-

lisesti kaksi kieltä kuin monikielisyystutkimuksesta ja kielten kontakteista. (Kalliokoski 2009, 9–10.)

Tämä selvityksen kohteena ovat päiväkodit, joissa on oletettavasti lapsia, joiden kaksikielisyys on sekä peräkkäinen että simultaani. Varhaiskasvatuksen professori Maarit Silvénin mukaan perättäisestä kaksikielisyystutkimuksesta, jossa toinen kieli opitaan kodin ulkopuolella päiväkodissa tai koulussa, tiedetään enemmän kuin kahden kotikielen samanaikaisesta oppimisesta. Sen sijaan kaksikielisyystutkimuksesta, jossa lapset oppivat kahta kieltä pienestä pitäen, löytyy ainoastaan hajanaista tieteellistä tietoa. (Silvén 2010, 139.)

Konkreettista kaksikielisyystutkimusta Suomessa on tehnyt esimerkiksi Liisa Paavola (1987), joka on tutkinut kaksikielisten helsinkiläisten kielellistä identiteettiä ja valintatilanteita (Piiparinen-Rintaluoma 2002, 322). Sanna Iskanius tutki lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien venäjänkielisten nuorten kieli-identiteettiä. Tutkimustyössään Iskanius kuvaa heidän suhdettaan venäjän ja suomen kieleen, venäläisyyteen ja suomalaisuuteen ja selvitti kielten käyttötilanteita ja tarkasteli erilaisia kieli-identiteettityyppejä. (Iskanius 2006, 16–17.)

Kaksikielisten perheiden kielikäytänteitä ja vanhempien kieliasenteita on tutkinut Ekaterina Protasova. Hänen erikoistumisalansa ovat lasten kaksikielisyys, kulttuurienvälinen pedagogiikka ja kielellinen identiteetti. E. Protasova ja psykolingvistiikan dosentti N. Rodina ovat julkaisseet useita kirjoja, joissa käsitellään lapsuusiän monikielisuuden teoriaa ja kaksikielisuuden muodostamisen keinoja (Protasova & Rodina 2005, 2011).

Ne sisältävät myös opetusmateriaaleja ja työmuotoja kaksikieliselle päiväkodille. Viime vuonna on julkaistu *Venäjän kieli esikoululaisille. Opetusmateriaaleja kaksikieliselle päiväkodille* -teos. Kirjassa esitettyjen työskentelytapojen pohjana ovat 15 vuoden kokemukset helsinkiläisessä suomalais-venäläisessä päiväkodissa sekä useiden muiden maiden kaksikielisten koulujen ja päiväkotien kokemukset. Kirjat on tarkoitettu sekä alan ammattilaisille että monikielisten lasten vanhemmille.

Jyväskylän yliopistossa toteutettiin Monikielinen Suomi –hanke, joka koostui useista monikielisyttä tutkivista osahankkeista. Projektin yhtenä tavoitteena oli suomalaisen monikielisyystutkimuksen teorian ja käytännön kriittinen uudelleenarviointi ja kielellisen moninaisuuden ja monikielisyyden tarkastelu suomalaisessa yhteiskunnassa. Projektissa monikielisyys käsitteellistetään uudella tavalla: monikielisyys nähdään kompleksien, etnisesti, kulttuurisesti ja kielellisesti heterogeenisten yhteiskuntien keskeisenä voimavarana. (Jyväskylän yliopisto.)

Turun yliopistossa on meneillään tutkimus, joka seuraa, miten kaksi kotikieltä, suomi ja venäjä, vaikuttaa puheen kehitykseen. Tutkimusryhmää johtaa kasvatustieteen professori Maarit Silvén. Tutkimuksessa vertaillaan yksikielisten perheiden suomea opettelevien lasten ja kaksikielisten lasten kehitystä. Tutkimukseen osallistuneiden kaksikielisten perheiden äidit ovat venäjänkielisiä ja isät suomenkielisiä. Molemmat vanhemmat ovat puhuneet lapselle omaa kieltään lapsen syntymästä alkaen. (Silvén 2010, 142.)

2.4 Kaksi- ja monikielisyys Suomessa

Kaksi- ja monikielisyydellä on pitkät perinteet Suomessa. Ruotsin kieli oli Suomessa pitkään virka- ja hallintokieli. Esimerkiksi saksa oli Viipurin maistraatin virkakieli ja yleisten koulujen opetuskieli (Leitinger 2008, 141–142). Myös venäjä kuuluu Suomen vanhoihin vähemmistökieliin.

Perinteisesti ajatellaan, että monikielisyys rantautui Suomeen vasta 1990-luvulla lisääntyneen maahanmuuton myötä. Tämä johtuu osaltaan siitä, että monikulttuurisuutta ja maahanmuuttoa pidetään edelleen suhteellisen uutena ilmiönä Suomessa.

Tutkimukset kuitenkin osoittavat toista. Yksi näistä tutkimuksista on Antero Leitzingerin väitöskirja *Ulkomaalaisten pitkä historia Suomessa*. Tutkimus pureutuu maahanmuuton historiaan ja sen vaikutuksiin suomalaisessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttovirastossa tutkijana toiminut Antero Leitzinger on julkaissut aiheesta myös kirjan *Ulkomaalaiset Suomessa 1812 – 1972*. Teoksessa esitettyjen kansallisuuksien kirjo on hämmästyttävän laaja. Pelkästään Venäjän alamaisten keskuudessa puhuttiin kymmenkunta eri kieltä. Kirjassa mainitaan poh-

joismaalaiset, saksalaiset, länsieurooppalaiset, kiinalaiset, muut aasialaiset ja afrikkalaiset, amerikkalaiset ja australialaiset. (Leitzinger 2008).

Norjalaiset sahatyömiehet Kotkassa, tanskalaiset lennätinkaapelimiehen Uudessaakaupungissa, sveitsiläiset kondiittorit, juustontekijät ja opettajat, skotlantilaiset tehtailijat, kreikkalaiset tupakkamiehet, italialaiset posetiivarit ja jäätelökauppiaat, saksalaiset kauppamiehet, käsityöläiset ja taiteilijat ja monet muut ulkomaalaiset ovat paljon vähemmän tunnettuja kuin itäkarjalaiset kulkukauppiat tai venäläiset sotilaat. He kaikki kuitenkin *”ovat olleet erottamattoman tärkeä osa Suomen koko yhteiskunnallista kehitystä”*, Leitzinger toteaa. (Leitzinger 2008, 299–300.)

Nykyisen kielilain 423/2003 mukaan Suomessa on kaksi kansalliskieltä, suomi ja ruotsi (Kielilaki 2003). Lisäksi maassa on vähemmistökieliä ja ei-alueellisia kieliä. Saamen kielet ja myös ruotsi kuuluvat alueellisiin eli vähemmistökieliin. Ei-alueellisia kieliä ovat romanikieli, venäjä, tataarikieli, jiddish, karjalan kieli ja viittomakieli. Suomen perustuslain mukaan kaikkien kieliryhmien edustajilla on oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan, riippumatta kielten oikeudellisesta asemasta (Suomen perustuslaki 17 §:n 3).

Suomessa puhutaan yli 120 kieltä (Oikeusministeriö). Suurimmat kieliryhmät muodostavat venäjänkieliset, vironkieliset, englanninkieliset, somalinkieliset ja arabiankieliset. (Suomen neljäs raportti alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta 2010, 3). Venäjänkieliset ovat lukumäärältään Suomen toiseksi suurin kielivähemmistö (0,97 % koko väestöstä) ruotsinkielisten (5,43 %) jälkeen (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti).

3 Kaksi- ja monikielisyys varhaiskasvatuksessa

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvot pohjautuvat keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia koskeviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin sekä muihin ohjaaviin asiakirjoihin. YK Lasten Oikeuksien julistuksen keskeisin arvo on lapsen ihmisarvo. Tämä perusarvo käsittää neljä yleisperiaatetta, jotka ovat: syrjintäkielto ja lasten tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, lapsen etu, lapsen oikeus elä-

mään ja täysipainoiseen kehittymiseen, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12.)

Varhaiskasvatusta ohjaavat sekä kansainväliset että kansalliset lait, määräykset ja sopimukset. Niistä voidaan mainita Suomen perustuslaki, Kuntalaki, Lasten-suojelulaki, Sosiaalihuoltolaki, Laki lasten päivähoitosta, Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, YK Lasten Oikeuksien julistus, Yhdenvertaisuuslaki, Ulko-maalaislaki, Kotouttamislaki, Varhaiskasvatussuunnitelma (myöhemmin Vasu), Kuntakohtainen Vasu, Yksikkö-/ryhmäkohtainen Vasu, Lapsen Vasu.

Varhaiskasvatuksen ja sen laadun kehittämisen tueksi ovat laadittu Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Lasten Vasut ohjaavat kasvattajien pedagogista toimintaa. Vasun mukaan eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten oman kielen ja kulttuurin tukeminen on huomioitava. Näillä lapsilla tarkoitetaan saamelaisia, romaneja, viittomakielisiä sekä maahanmuuttajataustaisia lapsia. Kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus kasvaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa oman kulttuuripiirinsä ja suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. (Vasu 2005, 39–40.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on toimittanut useita Vasua avaavia julkaisuja. Yksi niistä on *Lapsi ja kieli, Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa* (Nurmilaakso & Välimäki 2011). Oppaassa käsitellään myös maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatusta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen *Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen* -artikkelissa maahanmuuttajataustaisella tarkoitetaan lasta, joka on joko itse muuttanut perheensä mukana Suomeen tai on syntynyt Suomessa maahanmuuttajavanhempien lapsena. Artikkelissa käsitellään mm. päivähoiton aloitusta vieraassa kieliympäristössä ja suomi toisena kielenä -opetusta. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 86–101.)

Maahanmuuttajataustaisten lasten tai maahanmuuttajalasten määritelmä on monimutkainen, koska he muodostavat hyvin heterogeenisen ryhmän. Opetushallituksen mukaan maahanmuuttajalapsi on yleiskäsite, joka koskee sekä

Suomeen muuttaneita, että Suomessa syntyneitä maahanmuuttajataustaisia lapsia (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 86).

Varhaiskasvatusta linjaavista asiakirjoista käy ilmi, että monikulttuuristen lasten kielitausta kuuluu ottaa huomioon. Tietoa siitä, kuinka se toteutuu käytännössä, esimerkiksi kielikoulutuksen osalta, on niukasti. Asia käy ilmi Euroopan komission vuonna 2009 asettaman "Early language learning" -työryhmän kartoituksesta. Suomen ja muiden EU-maiden edustajien kielenoppimisen käytänteitä käsittelevässä kokouksessa selvisi, että useassa maassa (Suomi mukaan lukien) ei ole juurikaan saatavilla kootusti tietoa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tarjottavasta kielikoulutuksesta. (Mård-Miettinen 2012.)

Käytännön tason tutkimusta pienten lasten kaksikielisydestä ja varhaisesta kaksikielisyyskasvatuksesta on tehty Suomessa eri ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Opinnäytetyössä *Maahanmuuttajataustaisten lasten kaksikielisyyden ja kulttuuri-identiteetin tukeminen päiväkotiryhmässä* selvitettiin, miten varhaiskasvattajat tukevat maahanmuuttajataustaisten lasten kaksikielisyyttä ja kulttuuri-identiteettiä monikulttuurisissa päiväkotiryhmissä. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin monikulttuurisen varhaiskasvatuksen kehittämistarpeita ja varhaiskasvattajien ammatillisia osaamisvaatimuksia. (Kokkonen 2009.)

Toiminnalliset menetelmät kaksikieliseksi kasvamisen tukena -opinnäytetyössä, tarkasteltiin kaksikielisessä päiväkodissa, English Daycare Sunshinesssa, käytettäviä toiminnallisia menetelmiä ja niiden vaikutusta lasten kykyyn käyttää ja ottaa haltuun vierasta kieltä. Opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään myös sitä, millaisena lapset pitävät päiväkodin toiminnan ja siellä käytettävät työmenetelmät sekä millaisia tunteita heillä herää vieraan kielen opettelemisesta. (Mäkinen 2011.)

Kaksi kieltä, kaksi kulttuuria. Päivähoidon tuki kaksikulttuurisille lapsille on tuore opinnäytetyö, jossa tarkastelun kohteena olivat monikulttuurisuustilanne sekä osaaminen Helsingin päivähoidossa. Tutkimuksessa etsittiin vastausta kysymykseen, miten Helsingin kaupungin päivähoidossa otetaan huomioon kaksikulttuuristen lasten toinen äidinkieli ja kulttuuri. Opinnäytetyössä erityinen huomio kiinnitettiin monikulttuurisiin perheisiin, joiden toinen vanhempi on syntype-

räinen suomalainen ja toinen maahan muuttanut. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään näille perheille kohdennettuja palveluja. (Korhonen & Hippeläinen 2012.)

Venäläistaustaisten lasten arki ja monikulttuurinen identiteetti suomalaisessa päiväkodissa -pro gradu tutkielmassa venäläistaustaisten lasten monikulttuurista identiteettiä pohdittiin sekä kaksikielisyyden että kansallisuuden ja erilaisuuden kokemisen kautta. Aineisto kerättiin haastattelemalla päiväkodin lapsia. Näin lasten oma ääni tuotiin esiin. (Pennanen 2010.)

4 Selvityksen toteutus

Selvityksemme perustuu Imatran Rajapatsaan ja Kotkan Petrushkan päiväko-deissa tekemiimme haastatteluihin sekä aikaisempiin tutkimuksiin. Lisäksi selvi-tyksessä on käytetty tilastotietoa, oikeudellista aineistoa sekä soveltuvaa aineis-toa kirjallisuudesta ja varhaiskasvatusta ohjaavista asiakirjoista.

4.1 Tavoitteet ja selvitystehtävät

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää Rajapatsaan ja Petrushkan päiväko-din käytänteitä ja tarkastella, millä tavalla kaksikielisyyden huomioiminen onnis-tuu päiväkodin arjessa.

Selvitystehtävämme ovat:

1. Miten Rajapatsaan ja Petrushkan päiväkodin varhaiskasvattajat määrittelevät kaksikielisyyden?
2. Minkälaisia haasteita kaksikielisyys asettaa henkilökunnan ammattiosaami-selle?
3. Miten lasten kaksikielisyyttä tuetaan ja huomioidaan päiväkodin päivittäisissä tilanteissa?
4. Minkälaisia kehittämissuhteita nousee varhaiskasvattajien haastattelujen pohjalta, joita voidaan hyödyntää tulevaisuudessa muissakin päiväkodeissa?

4.2 Selvityksen kohderyhmä

Selvityksemme kohderyhmänä toimii Imatran Rajapatsaan päiväkodin sekä Kotkan monikulttuurisen päiväkotin Petrushkan henkilökunta. Kohderyhmän valinta perustuu siihen, että Rajapatsaan päiväkodissa on paljon maahanmuuttajataustaisia lapsia, joista suurin osa on venäläistäustaisia. Kotkassa toimiva päiväkotin Petrushka on kaksikielinen. Venäjän ja suomen kieli on mukana kaikissa lasten päivittäisissä toiminnoissa.

4.2.1 Rajapatsaan päiväkotin

Imatran Rajapatsaan päiväkotin on tullut meille tutuksi Empowerment of Families with Children -hankkeen myötä. Päiväkodin henkilökunnalle järjestettiin työyhteisökoulutuksia kyseisen projektin puitteissa. Päiväkodissa on paljon maahanmuuttajataustaisia, etenkin venäläistäustaisia lapsia. Henkilökunta on toivonut lisää tietoa venäläistäustaisten perheiden kulttuurista. Olemme osallistuneet näihin yhteisökoulutuksiin, ja ne ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, millaiseksi opinnäytetyömme muotoutui.

4.2.2 Päiväkotin Petrushka

Toiseksi päiväkodiksi olemme valinneet Kotkassa sijaitsevan Petrushkan päiväkodin, jonka erityispiirteenä on kaksikielisyyskasvatus. Päiväkodin henkilökuntaan kuuluu molempien kielten edustajia. Sen käytännön toiminnasta ja suunnittelusta vastaavat suomenkielinen johtaja/ lastentarhanopettaja sekä venäjänkielinen opettaja.

4.3 Selvitysmenetelmä

Menetelmänä käytimme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta ja puolistrukturoitua yksilöhaastattelua. Selvityksessämme tuli esille varhaiskasvatuksen henkilökunnan omat näkemykset ja kokemukset työskentelystä kaksikielisten lasten ja heidän perheiden kanssa. Tällä tavalla saimme mahdollisimman luotettavaa tietoa tämän päivän tilanteesta kaksikielisten lasten päivähoidossa. Kvalitatiiviselle aineistolle on ominaista ilmaisullinen rikkaus, monitasaisuus ja kompleksisuus, ja se on moniulotteista ja erityisesti haastattelumenetelmää käytettäessä

merkitään muistiin haastateltaville esitettyihin kysymyksiin saadut vastaukset aina siinä muodossa, missä kysymykset esitetään. (Alasuutari 2011, 84–85.)

Tutkittavat valitaan usein harkinnanvaraisesti, eikä pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Kvalitatiivinen tutkimus sopii hyvin myös toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen ja sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. Sen avulla voidaan tehdä myös jatkotutkimuksia. (Heikkilä 2008, 16.)

4.4 Aineiston keruu

Käytimme aineistonkeruun menetelmänä haastattelussa kysymyslomaketta, jonka pohjalta haastattelimme päiväkotien henkilökuntaa. Haastattelu oli puoli-strukturoitu yksilöhaastattelu, jota voitaneen nimittää teemahaastatteluksi. Hirsjärvi & Hurmeen (2001) mukaan valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen eli tutkimuksesta jo tiedettyyn. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Otimme yhteyttä kahteen päiväkotiin kysyäksemme haastattelusta ja annoimme heille aikaa miettiä, ketkä heidän päiväkodeistaan osallistuisivat haastateltaviksemme. Haastatteluun valikoituivat varhaiskasvattajat joilla on kokemusta kaksikielisyydestä. Annoimme kysymykset haastateltaville etukäteen luettavaksi, jotta saisimme kerättyä haastattelutilanteessa mahdollisimman paljon tietoa. Seuraavaksi haimme tutkimusluvut Imatran ja Kotkan kaupungilta.

Haastattelut teimme kahdessa päiväkodissa kahtena eri päivänä syksyn 2012 aikana. Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluina henkilökunnan pyynnöstä. Haastattelujen kesto vaihteli 15 minuutista 30 minuuttiin. Haastattelupaikaksi sovimme päiväkodin ja mahdollisimman rauhallisen tilan, jotta haastattelutilanne olisi mahdollisimman luonteva. Haastattelun etuna oli joustavuus ja saimme tarvittaessa mahdollisuuden toistaa kysymyksemme, sekä selventää ja oikaista väärinkäsityksiä.

Haastattelut nauhoitettiin, jolloin meille jäi paremmin aikaa kysymysten esittämiseen ja mahdollisten muistiinpanojen tekemiseen. Jaoimme molemmille tasapuolisesti haastateltavat ja toinen kirjasi vastaukset ja toinen haastatteli. Haastattelu rakentui taustatiedoista ja muutamasta kysymyksestä, jotka liittyvät kaksikielisyyteen ja haasteisiin, joita henkilökunta kohtaa työssään. Kyselylomak-

keen loppuun lisäsimme kaksikielisyyteen liittyvän avoimen kysymyksen, joka antoi haastateltavalle mahdollisuuden vapaaseen sanaan. Meidän tarkoituksenamme oli kerätä tietoa, joka vastaa mahdollisimman hyvin selvitystehtäväämme, että tuotoksesta tulisi mahdollisimman looginen ja totuudenmukainen.

Kun tehdään haastattelua, on kysymys kertomusten keräämisestä, jolloin haastattelupuheen muoto on kertomuksellinen. Haastattelun voi laatia sellaiseksi, että se houkuttelee nimenomaan tarinoiden kertomiseen, tällöin on hyvä pyytää haastateltavaa suoraan kertomaan jostain menneisyyden tapahtumasta tai tilanteesta. (Eskola & Suoranta 2008, 23–24.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija joutuu jo aineistoa kootessaan pohtimaan aineiston määrän lisäksi kysymystä aineiston statuksesta sekä sen teoreettisesta merkityksestä. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena ei ole ainoastaan kertoa aineistosta, vaan rakentaa siitä teoreettisesti kestäviä näkökulmia. (Eskola & Suoranta 2008, 60, 62.)

4.5 Aineiston analyysi

Saatoimme nauhoitetun haastattelun tekstimuotoon, mitä kutsutaan litteroinniksi. Analyysitekniikkana käytimme teemoittelua sekä sisällön erittelyä, eli aineiston analyysi on aineistolähtöinen. Sen tukena käytimme teoreettista tietoa.

Laadulliseen analyysiin ja tulkintojen tekemiseen on olemassa kaksi lähestymistapaa. On mahdollista pitäytyä tiukasti aineistossa, analysoida sitä ns. grounded-mallin mukaisesti ja rakentaa tulkintoja tiiviisti aineistosta käsin. Toinen tapa on pitää aineistoa tutkijan teoreettisen ajattelun lähtökohtana, apuvälineenä tai lähtökohtana tulkinnoille. Aineiston lukeminen vie aikaa varsinkin, kun se on purettu nauhoituksesta, kuten ryhmä- tai teemahaastatteluissa. Mehan (1979) mukaan analyysin tuloksena on mahdollista saavuttaa malli, joka on so-pusoinnussa koko aineiston kanssa. (Eskola & Suoranta 2008, 186.)

Teimme sisällön analyysin aineistolle tiivistämällä ja pilkkomalla sen osiin eli redusoimalla, toisin sanoen ilmauksia pelkistämällä. Seuraavaksi aineisto klusteroitiin eli ilmaukset ryhmiteltiin, aineisto käytiin läpi ja etsittiin samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Ryhmiteltiin samaa tarkoittavat käsitteet ja yhdistet-

tiin eri luokiksi sekä nimettiin luokan sisältöä kuvaavalla nimikkeellä. Viimeisenä tehtiin aineiston abstrahointi eli erotettiin tutkimuksen kannalta oleellinen tieto, jolloin yhdistelimme alaluokat yläluokkiin, jotka vastasivat meidän opinnäytetyössämme olevia selvitystehtäviämme eli neljää kysymystä, joihin haimme vastauksia. Abstrahoinnin jälkeen nimesimme vielä pääluokan eli Kaksikielisyys päivähoitossa.

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
PSC-kuvien käyttö kaksikielinen henkilökunta selkokielineen viestintä mallittaminen	Kommunikointi	Kaksikielisuuden huomioiminen	Kaksikielisyys päivähoitossa
toimintatuokiot kahdella kielellä kasvatuskumppanuus oman äidinkielen käyttö	Lapsen äidinkielen tukeminen		
toimintatuokiot kahdella kielellä kielikassi kili-toiminta pienryhmätoiminta	Lapsen suomen kie- len tukeminen		

Kuvio 1. Esimerkki aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä ja kategorioinnista

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto ka-
dottamatta sen sisältämää informaatiota eli pyritään luomaan hajanaisestä ai-
neistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 2008, 137.)

5 Eettiset näkökohdat

Selvityksen suunnittelun ja toteutuksen tulee noudattaa tutkimustyön yleisiä, eettisiä periaatteita, eli meidän täytyi selvittää, kenelle ja miksi teemme tätä sel-
vitystä. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista ja henkilökunta sai kes-
kuudessaan päättää, ketkä osallistuvat meidän tutkimukseen. Sitouduimme te-
kemään opinnäytetyömme alusta loppuun toisia kunnioittaen ja arvostaen haas-
tateltavien ammatillista osaamista ja mielipiteitään. Laadullisissa tutkimuksissa
eettisyys ja luotettavuus ovat selkeitä ja tinkimättömiä asioita. Tutkimuksen ai-

heen valinta ja tehtävän määrittely kertoo jo tutkimuksen eettisyydestä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 14.)

Käsittelimme haastattelun tulokset luottamuksella ja nimettömästi, emme käyttäneet kenenkään henkilön nimiä tai ammattinimikkeitä opinnäytetyössämme, ettei ketään tunnisteta. Emme myöskään luovuttaneet tietoja ulkopuolisille. Kerroimme kaikille haastatteluun osallistuville meidän selvityksemme tavoitteet, tarkoituksen ja menetelmät. Analysoimme saadut tulokset eikä tuloksista tullut ilmi vastanneiden henkilöllisyyttä, vaan puhuimme yleisellä tasolla kahdesta eri päiväkodista.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohta on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääasiallisin luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse ja sen vuoksi luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Tämän takia kvalitatiiviset tutkimusraportit ovat yleensä paljon henkilökohtaisempia, tutkijan omaa pohdintaa sisältäviä kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. (Eskola & Suoranta 2008, 210–211.)

Haastattelujen aluksi selvitimme haastateltavillemme opinnäytetyömme tarkoituksen, selvitystehtävät sekä sen, mistä valmis opinnäytetyömme on luettavissa. Se mitä he kertoivat kaksikielisyydestä, tuli olemaan opinnäytetyössä sellaisessa muodossa, että heitä tai heidän sanomaansa ei siitä tunnistettaisi.

Toisella meistä on maahanmuuttajatausta. Sillä saattoi olla vaikutusta joidenkin haastateltavien vastauksiin. Tiedostimme asian, mutta päätimme kuitenkin suorittaa aineistonkeruun yhdessä. Pidimme sitä tärkeänä opinnäytetyöprosessimme kannalta. Pyrimme välttämään haastateltavien johdattelua ja etenimme loogisesti haastattelurungon mukaisesti. Puolueettomuus tarkoittaa sitä, että tutkijoina ymmärrämme ja kuulemme tiedonantajia itsenään, emmekä anna oman kokemuksen vaikuttaa haastattelua tehdessä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 133, 136.)

6 Selvityksen tulokset

Opinnäytetyöhömmme haastattelimme yhteensä 8 varhaiskasvattajaa kahdesta eri päiväkodista. Haastateltavista työntekijöistä lastentarhanopettajia oli 5, lastenhoitajia oli 3, ja heidän työkokemuksensa vaihteli 2 vuodesta 30 vuoteen. Työntekijöillä oli moniammatillista koulutusta taustalla ja laaja työkokemus kaksikielisten lasten parissa. Tässä luvussa kuvaamme selvityksemme tulokset ja havainnollistamme ne autenttisten tekstilainauksen avulla.

6.1 Kaksikielisyyden määritelmä

Opinnäytetyössämme selvitimme, miten päiväkotien henkilökunta määrittelee kaksikielisyyden. Pyysimme haastateltavia kertomaan, minkälainen lapsi on heidän mielestään kaksikielinen. Suurin osa vastaajista piti tärkeämpänä sitä, kuinka monta kieltä lapsella itsellään on käytössä. Tutkijoiden mukaan tämä on yksi tapa luonnehtia kaksikielisyyttä (Hassinen 2005.)

Periaatteessa sanotaan, kaksikielinen on, joka puhuu omaa äidinkieltä ja sen lisäksi jotain toista kieltä.

He ovat sellaisia, jotka taitaa äidin kielen venäjän ja ovat oppineet suomen.

Osa haastateltavista korosti vastauksissaan kotiympäristön merkitystä kaksikieliseksi kasvamisessa. Yksi vastaaja otti esille kielen hallinnan tason kaksikielisyyden määrittelyssä.

Varmaan sillein, et lapsi on kasvanut sellaisessa ympäristössä siellä kotona, et siellä on kaksi kieltä, kaksikielisenä sillein syntymästä alkaen.

Minä ainakin ymmärrän, et kaksikielisiä lapsia puhuvat sekä venäjää, että suomea suurin piirtein samalla tavalla.

Kysyimme haastateltavilta myös, miten heidän päiväkodissa määritellään kaksikielisyys. Olemme saaneet vain vähän vastauksia tähän kysymykseen. Lähes kaikki varhaiskasvattajat kertoivat, että kaksikielisyys käsitteenä tai sanana ei ole käytössä päiväkodin arjessa. Joidenkin vastaajien mielestä tämä johtuu sii-

tä, että kaksikielisyyttä pidetään itsestäänselvänä heidän päiväkotinsa kuuluvana asiana.

Käsitteenä se on ihan tuttu, mutta ei sitä käytetä pahemmin. Se tavallaan tulee automaattisesti.

Hyvin harvoin tulee tää kaksikielisuus. Se on aika karkea luokittelu.

6.2 Kaksikielisyyden haasteet ja mahdollisuudet

Tuloksiemme mukaan varhaiskasvattajien venäjän kielen taidon puuttumista pidettiin suurimpana haasteena lasten kanssa työskenneltäessä ja vuorovaikutustilanteissa. Varhaiskasvattajat kokivat, että on haasteellista saada lapsi ymmärtämään asioita, kun heillä ei ole keskenään yhteistä kieltä.

Että itse saa sen viestin perille ja laps saa sen viestin perille.

Kun ei saa kontaktia lapseen.

Varhaiskasvattajien mukaan lapset tarvitsevat aikuisen tukea keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa ja ryhmään pääsemisessä. Osa päiväkodin henkilökunnasta oli sitä mieltä, että ristiriitatilanteissa olisi hyvä olla venäjän kieltä osaava aikuinen, jonka voisi tarvittaessa pyytää mukaan ratkaisemaan ongelmatilanteita.

Kun lapset leikkii ja leikkikieli on venäjä niille, kun tulee kriisitilanne ja kun et yhtään tiää, minkä pystyt ilmeistä ja eleistä päättelemään, kun olis se yks aikuinen joka osais venäjää,

Vuorovaikutustilanteet vanhempien kanssa pidettiin hankalina ja vaativina yhteisen kielen puuttumisen vuoksi. Varhaiskasvattajien mukaan heidän tehtävänä on saada perheen tietoon asiat oikein, ja välillä joudutaan turvautumaan tulkin apuun.

Kielimuuri on joskus hirveän korkea vanhempien kanssa.

Joskus on käytetty tulkkia, kun oli joku tärkeä asia.

Ihmisellä on oikeus erilaisiin arvoihin ja käsityksiin itsestään ja maailmasta, jossa hän elää, joten erilaisuudet korostuvat, kun kahdesta eri kulttuurista olevat

ihmiset kohtaavat. Osan varhaiskasvattajien mielestä olisi hyvä, jos itsellä tai toisella samassa talossa työskentelevällä olisi venäjän kielen taito, niin olisi helpompaa kommunikoida lasten sekä näiden perheiden kanssa.

Olen ehdottomasti sitä mieltä, että tällaisessa ryhmässä tai talossa kuuluisi olla ainakin yksi aikuinen joka osaa venäjää.

Vuorovaikutustilanteissa kommunikointi pidettiin hankalana kun, asiat eivät mene lainkaan perille. Tärkeänä nähtiin yhteistyö lasten ja vanhempien kanssa ja kulttuurilliset erot sekä tunnepuoli lasten kanssa.

Lähtee siitä, että huomioidaan lapsen perhe ja ymmärretään, et siinä on se kieli mikä tuo sille lapselle haasteita.

On vähän enemmän kulttuurieroja ja perheet ovat erilaisia.

Ja just sellainen tunnepuoli niin kuin et, miten lapsi tulee huomioiduksi kun ei ole sellaista yhteistä kieltä.

Varhaiskasvattajat pitivät venäjän kielen puuttumisen haasteellisena eri tavoin työskennellessään kaksikielisten lasten ja heidän perheiden kanssa. Työssä pyrittiin kuitenkin vastaamaan arjen haasteisiin parhaaksi kokemallaan tavalla.

Minä henkilökohtaisesti en koe vanhempienkaan kanssa työskentelyä haasteellisemmaksi, joskus puhun englantia, venäjää, suomea ja kaikkea sekaisin.

Täytyy käyttää elekieltä.

Kaksikielisyyden nähtiin tuovan osaltaan positiivisia asioita päiväkodin arkeen, niin henkilökunnalle kuin lapsillekin. Varhaiskasvattajien mielestä lapsilla ja aikuisilla on mahdollisuus nähdä erilaisuutta ja tutustua toiseen kulttuuriin ja kieleen.

Erilaisuus, lapset on kiinnostuneita kaikesta uudesta ja erilaisesta, jos joku lapsista puhuu jotain toista kieltä, niin se herättää kiinnostusta.

Tietysti tavat, et jos on erilaisia tapoja kun kulttuuri tuo sitä siihen arkeen.

6.3 Lapsen kaksikielisyyden tukeminen

Haastatteluissa nousi päällimmäisenä kielen merkitys. Nähtiin tärkeänä, että lapset saavat käyttää äidinkieltään leikkiessään. Varhaiskasvattajien mielestä oli hyvä, että he saavat pitää toimintatuokioita toisellakin kielellä ja työparina toimii venäjänkielinen henkilö. Hyvänä pidettiin se, että kieleen liittyvissä asioissa sai tarvittaessa apua ja tukea venäjänkieliseltä puheterapeutilta ja erityislastentarhanopettajalta.

Saattaa olla että, joku henkilökunnasta osaa muutaman sanan esim. venäjää. Niin se on jonkin verran auttanut.

Mielestäni on hyvä että pidämme tuokioita molemmilla kielillä. Ja oppii opettamaan sitä kieltä, ei vaan arjessa.

Konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka lasta tuetaan kielen kehityksessä, löytyi päiväkodin arjesta. PCS- ja pictogrammikuvien käyttö pidettiin molemmissa päiväkodeissa tärkeänä. PCS-kuvat (Picture Communication Symbols) ovat yksinkertaisia piirroksia ja ne strukturoivat lapsen päivittäisiä toimintoja, eli auttavat esimerkiksi päiväjärjestyksen hahmottamisessa. Piktogrammit (Pictogram Ideogram Communication) ovat selkeitä, mustalla taustalla olevia valkoisia piirroksia. Kuvia voidaan yhdistää toisiinsa ja näin muodostaa lauseita. Kuvia käytetään paitsi kommunikaation apuna, myös esimerkiksi havainnollistamaan päivän tapahtumia ns. kuvitetun päiväohjelman avulla. (Papunet.)

Aamupiirissä lapsi saa ottaa oman kuvan ja yrittää sanoa mikä siinä on, ihan tällaisia yksinkertaisia ja helppoja.

Viikko-ohjelma eteisessä. Siinäkin on kuvat tukena.

Tärkeänä pidettiin lapsen mahdollisuus käyttää omaa äidinkieltään, jotta lapsen suomen kielen oppiminen sujuisi helpommin. Henkilökunta on osaltaan tuonut ruokailutilanteissa ja tuokioissa molempia kieliä lasten tietoisuuteen nimeämällä erilaisia asioita molemmilla kielillä.

Saa käyttää molempia kieliä ruokaillessa ja siirtymätilanteissa.

Ihan arkitilanteissa käytetään ja nimetään asioita mahdollisimman paljon ja yritetään tietysti kaikki sanallistaa ja mitä käytetään.

Perhettä kannustetaan käyttämään omaa äidinkieltään kotona ja päiväkodissa haku- ja tuontitilanteissa oman lapsen kanssa. Toisten varhaiskasvattajien mukaan heidän pääasiallinen tehtävänsä on kuitenkin suomen kielen opettaminen päivähoidossa.

Kun lapsi alkaa opettelemaan tätä suomenkieltä, niin painotetaan sitä että, siellä kotona täytyy puhua sitä äidinkieltä ja päiväkodissa sitä suomea että, ei se äidinkieli häviä mihinkään.

Muuta kuin kannustetaan vanhempia eteistilanteissa, että he puhuisi lapselle sitä omaa äidinkieltään.

Suomenkielen tukeminen on minun tärkein tehtävä et, yritän auttaa lasta omaksumaan sitä kieltä mutta, myöskin kunnioittaa sitä lapsen omaa äidinkieltä.

Omat haasteensa toi henkilökunnalle venäjän kielen taidottomuus lasten oman äidinkielen tukemisessa. Varhaiskasvattajat käyttivät erilaisia keinoja lasten tukemisessa, esimerkiksi ottamalla lapsen erilleen muusta ryhmästä, että voi puhua rauhallisesti ja selvästi lapselle, jotta lapsi ymmärtäisi asian.

Kiinnitetään huomiota omaan puheeseen, et mahdollisimman selkeästi ja mielellään sitä oikeaa kielisyyttä. Ja lapsen kanssa pyritään mallittamaan ja mahdollisimman paljon toistamaan.

Hyvälaatuista mallitusta ja lapsen omaa kulttuuria ja sitä tunnekieltä, niin toki sitä tänne tuon, mutta tälle systemaattisesti en pysty sitä tukemaan tällä hetkellä.

Varhaiskasvattajien mielestä heidän käytössään olevat kielen tukemisen keinot ovat riittävät. He olivat sitä mieltä, että oma asenne myös ratkaisee, miten toiseen kulttuuriin ja tapoihin suhtaudutaan.

Omista virheistä opimme ja menemme eteenpäin.

Ihan sellasella positiivisella asenteella.

Haastatteluissa nousi esiin päiväkodeissa käytössä olevia työapuvälineitä, joilla tuetaan lapsen kielen kehitystä ja oppimista kahdella kielellä. Kielen tukemisessa ja kuntoutuksessa käytettiin valmiita kuvallisia materiaaleja, joista mainittakoon mm. kili-toiminta. Kili - Kieli ja liikunta on ryhmäkuntoutusohjelma, joka

sisältää motoriset ja kielelliset harjoitukset. Se on kehitetty erityislasten tukemiseen päivähoidossa, mutta se soveltuu myös monikielisille lapsille (Early Learning Oy).

Meillä on PCS-kuvat apuna tietysti.

Jos meidän pitää tiedotteita laittaa, Moniku-kansiosta saa valmiiksi käännettyjä lauseita.

Moniku-kansio on monikulttuurisuuskansio, josta löytyy mm. kielen arviointiin liittyviä materiaaleja, ohjeita perheille, venäjän kielelle käännettyjä materiaaleja, sekä tietoa eri kulttuureista.

6.4 Varhaiskasvattajien kaksikielisyyteen liittyvät kehittämis ehdotukset

Vastaajien parannusehdotuksissa nousivat esiin keinot, joilla voidaan tukea lapsen äidinkieltä. Niitä ovat mm. lapsen oman äidinkielen käytön salliminen päiväkodissa suomen rinnalla ja satutuokioiden pitäminen lapsen omalla äidinkielellä. Yksi haastateltava mainitsi kulttuuritulkin, jota hän piti hyvin tarpeellisena ja tärkeänä erityisesti vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön kannalta. Kulttuuritulkki toimii viestin välittäjänä valtakulttuurin ja vähemmistökulttuurin edustajien välillä ja auttaa kulttuurien välisissä kohtaamisissa (Heino 2013, 36).

Mut sithän näille vois tietysti pitää jotain satutuokiota, sellasta et lukisi näille venäjänkielisille lapsille venäjänkielistä satukirjaa.

Kun olisi kulttuuritulkkipalvelu käytettävissä, se varmaan auttaisi kanssa. Että tulisi sitä ymmärtämystä tavallaan puolin ja toisin, et minkä takia jotkut asiat tehdään jollakin tavalla.

Kysyimme haastateltavilta, olisiko heidän mielestään hyvä, jos heidän päiväkodissa olisi kaksikielistä henkilökuntaa. Työntekijöiden vastaukset tähän kysymykseen vaihtelivat, eivätkä olleet yksiselitteisiä. Suurin osa varhaiskasvattajista arveli, ettei kaksikielistä henkilökuntaa tarvita. Yhtenä perusteena siihen pidettiin sitä, että kaksikielinen henkilökunta mahdollisesti vaikeuttaisi venäjänkielisten lasten ja myös vanhempien suomen kielen oppimista. Joidenkin haastateltavien mielestä kaksikielinen henkilökunta olisi tärkeää heidän työarjen sujuvuuden kannalta.

Meillä on hyviä työvälineitä joilla pärjätään näinkin, mutta kyllähän se olisi aikamoinen rikkaus. Se antaisi meille valtavasti enemmän mahdollisuuksia, jos ajattelee sitä kielen kehityksen etenemistä.

Sitten se ei toteudu se suomenkielen oppiminen, jos on paljon venäjänkielisiä, kaksikielisiä työntekijöitä.

Kehittämis ehdotuksien lisäksi kysyimme päiväkotien henkilökunnalta, tarvitsevatko he lisätietoa kaksikielisyydestä. Suurin osa haastateltavista oli kiinnostunut aiheesta ja haluaisi saada lisää tietoa esimerkiksi kielenopetusmenetelmistä. Jotkut vastaajat haluaisivat oppia venäjää. Osa työntekijöistä taas tarvitsi lisäkoulutusta, muttei osannut määritellä tarkemmin minkälaista. Yksi haastateltava nosti esille kaksikielisyyden ilmiönä ja kulttuurien kohtaamista.

Ja varmaan sitä sanastoa eri tilanteisiin tarvitaan lisää ja ei varmaan ole liikaa työvälineitä ja kaikki uudet jutut on tervetulleita.

Tällaista lisäkoulutusta ja just työnohjausta, et herättää keskustelua työyhteisön kanssa.

Se semmoinen kulttuurien kohtaaminen, tietoa sitten erilaisista tavoista ja kulttuureista.

Osa haastateltavista puolestaan ei tarvinnut lisää tietoa, vaan oli tyytyväinen käytössä oleviin työvälineisiin. Vastauksissaan he mainitsivat päiväkodin monikulttuurisuudesta vastaavan työntekijän, jolta he voivat hakea tarvittaessa apua.

Meillä on tosi paljon kaksikielisyyden tukemiseen keinoja, ja mie näkisin et Suomessa on erittäin hyvin järjestetty... et meillä on todella hyvin asiat.

No ei minulle ihan akuutisti oo. Jos meille jotakin tulee, me voimme monikuvastaavan kautta saada apuja, lisää tietoa.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Kerätyn aineiston pohjalta voidaan sanoa, etteivät varhaiskasvattajien käsitykset kaksikielisyydestä eroa toisistaan merkittävästi, vaikka vastauksissa painotettiin eri tekijöitä kaksikieliseksi kasvamisessa. Haastateltavien mielestä kaksi-

kielinen lapsi on se, joka puhuu kahta kieltä tai kasvaa kaksikielisessä ympäristössä.

Päiväkotihenkilökunnan näkemykset vastaavat yleistä määritelmää kaksikielisydestä. *Ymmärrämme usein kaksikielisiksi ihmiset, jotka ovat omaksuneet kaksi kieltä jo varhain lapsuudessa ja jotka osaavat kumpaakin kieltä suunnilleen yhtä hyvin*, toteaa Lehtonen (2010, 152.) Olemme avanneet kaksikielisuuden käsitteen tarkemmin selvityksemme teoriaosuudessa. Käyttämämme tutkimusteorian pohjalta voidaan sanoa, että kaksikielisyyttä ymmärretään monella tavalla, eikä yksikään määritelmä ole kaikenkattava.

Omaa suhtautumista kaksikielisyyteen ja laajemmin monikielisyyteen on mielestämme hyvä pohtia ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin ohjaavien asiakirjojen rinnalla myös omat käsitykset asioista ohjaavat toimintaamme kasvattajina. Toinen syy on se, että sekä kaksi- että monikielisyys on kasvava ilmiö Suomessa. Vuonna 2011 alle kouluikäisten ulkomaista syntyperää olevien lasten osuus Suomen lapsiväestöstä oli 5,6 prosenttia. Monikulttuurisissa perheissä kasvavien lasten määrän odotetaan myös kasvavan, koska tällä hetkellä Suomeen muuttaa eniten perheen perustamisiässä olevia nuoria aikuisia. (Tilastokeskus 2011.)

Selvityksemme tulokset osoittavat, että kaksikielisyys käsitteenä ei nouse esiin varhaiskasvattajien arkityössä. Päiväkotien henkilökunnan oli myös vaikeaa vastata kysymykseen, miten heidän päiväkodissaan määritellään kaksikielisyyttä. Tämä voi johtua siitä, että toisessa päiväkodissa kaksikielisten lasten määrä on henkilökunnan mukaan pieni. Päiväkodeissa on myös monikielisiä lapsia, joilla on käytössä enemmän kuin kaksi kieltä. Haastatteluista kävi ilmi, että varhaiskasvattajat eivät määrittele lasta hänen puhumansa kielen vaan hänen kulttuuritaustansa mukaan: vastauksissa puhuttiin suomalaisista, venäläisistä ja maahanmuuttajataustaisista lapsista.

Saamiemme tulosten mukaan molempien päiväkotien varhaiskasvattajat pyrkivät toimimaan Vasun perusteiden mukaisesti. Tämän asiakirjan mukaan varhaiskasvatuksessa luodaan pohja toiminnalliselle kaksikielisyydelle tukemalla lapsen äidinkieltä ja edistämällä suomen kielen oppimista. (Vasu 2005, 41.)

Vasussa todetaan, että ensisijainen vastuu lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on perheellä. Ammattikasvattajalla on kuitenkin tärkeä rooli lapsen kieli-identiteetin vahvistamisessa kumppanuusperustaisessa kasvatusyhteistyössä. Valtakunnallisessa ja Imatran seudullisessa Vasussa korostetaan, että vanhempia tulee kannustaa ylläpitämään lapsen omaa äidinkieltä sekä kertoa keinoista, miten tämä toteutetaan. (SeutuVasu 2005.) Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen tavoitteena on kaksikielisten ja -kulttuuristen lasten syrjäytymisen ehkäiseminen ja perheiden tukeminen heidän kasvatustehtävässään. (Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2008.) Käytännössä nämä linjaukset toteutuvat keskusteluissa vanhempien kanssa, jolloin varhaiskasvattajat kannustavat lasten huoltajia käyttämään äidinkieltään lastensa kanssa.

Vasun mukaan myös lasta tulee rohkaista käyttämään omaa äidinkieltään. Selvityksessämme ilmeni, ettei lapsia varsinaisesti kannusteta käyttämään äidinkieltä, mutta sen käyttö sallitaan. Sen sijaan haastateltavien vastauksissa korostuu suomen kielitaidon merkitys lapsen tulevana peruskoulun sivistyskielenä. Tästä voimme päätellä, että varhaiskasvattajat edistävät lasten kaksikielisyyttä tukemalla heidän suomen kielen taitoaan. Enemmistökielen oppiminen onkin olennainen asia lapsen tulevaisuuden kannalta myös asiantuntijoiden mielestä (Latomaa 2007, 30).

Henkilökunta piti venäjän kielen osaamisen ja vuorovaikutuksen lasten kanssa ryhmässä toimittaessa ja perheiden kanssa kohdattaessa kaikkein suurimpana haasteena, johon kaivattaisiin uusia menetelmiä ja apuvälineitä. Sanojen yksilölliset merkitykset eivät vaihtelee vain kulttuurin mukaan, vaan ne voivat olla hyvin erilaisia eri ihmisille, sen mukaan minkälaisia kokemuksia heillä on. (Vilén Leppämäki & Ekström 2008, 20, 22.)

Kunnat järjestävät Suomessa maahanmuuttajille tulkkipalveluja, joita työntekijöiden kannattaisi hyödyntää mahdollisuuksien mukaan. Sanoilla voi olla eri merkityksiä eri kulttuureissa, ja ilmeitä ja eleitäkin tulkitaan helposti väärin. Kun sanat eivät riitä, voi käyttää luovia menetelmiä apuna. Tunteita voi ilmaista esimerkiksi piirtämällä, valokuvaamalla, muovailemalla tai tanssin avulla. Kaikkia

kulttuureita ei voi tuntea, mutta kulttuuritietous helpottaa vuorovaikutusta huomattavasti. (Vilén ym. 2008, 248.)

Varhaiskasvattajien mukaan on tärkeää arvostaa perheiden kulttuuria ja tapoja sekä ottaa ne huomioon päiväkodin arjessa. Kasvatuskumppanuudessa on hyvä muistaa, että ulkomaalaistaustaisten perheiden kanssa toimitaan samalla lailla kuin suomalaisperheiden kanssa, hyvässä yhteisymmärryksessä, toisia kuunnellen, kunnioittaen ja tasavertaisesti. (Järvinen, Laine & Hellman- Suominen 2009, 108.)

Varhaiskasvattajat pitivät erilaiset kulttuurit positiivisena ja näkivät että, heidän tehtävänsä on tuoda kulttuurin ymmärrystä ryhmiin ja opettaa lapsia kohtaamaan erilaisuutta. Aikuisen läsnäolo pidettiin ryhmässä tarpeellisenä, ettei tulisi tilanteita, joita ei pystytä selvittämään, koska lapset eivät pysty keskenään kommunikoimaan kielen takia. Vaikka lapset valitsevat itse leikkinsä ja leikkikaverinsa, leikkitilanteet vaativat kasvattajan seuranta- ja valvontaa, lisäksi kasvattajan läsnäolo tuo lapsille turvallisuutta ja mahdollisuutta leikkien ohjaamiseen ja konflikteihin. (Koivunen 2009, 40.)

Sadut, laulut ja ohjatut tuokiot ovat yhtenä osana varhaiskasvatuksessa ja auttavat lasta oppimaan suomen kieltä. Jos ryhmässä on ulkomaalaistaustaisia lapsia, joilla on sama äidinkieli, on tärkeää antaa heidän puhua toisilleen omaa äidinkieltään oman kulttuurisen identiteetin takia. Lapset voivat lisäksi opettaa omaa kieltään muille lapsille ja aikuisille. (Järvinen ym. 2009, 106, 108.)

Osan varhaiskasvattajien mielestä olisi hyvä, jos talossa olisi ainakin yksi venäjänkielentaitoinen työntekijä. Lisäksi moni olisi valmis opiskelemaan kieltä työn ohella, jotta pystyisi paremmin tukemaan ja vastaamaan näiden lasten tarpeisiin. Henkilökunta tunsi riittämättömyyttä niissä tilanteissa, joissa lapsi selittää jotain asiaa, eivätkä suomenkieliset sanat tule mieleen. Kieli on tärkeä väline yhteistyön luomisessa, sillä se luo ihmissuhteita. Riikonen & Smithin (1998) mukaan sanat avaavat ja sulkevat, lukkiuttavat ja mahdollistavat ja ovat portteja erilaisiin maailmoihin. Sanat synnyttävät tarinoita, joista syntyy todellisuus, mielen maisema, jopa identiteetti. (Vilén ym. 2008, 178.)

Kaksikielisyys ja monikulttuurisuus ovat lisääntyneet päivähoidossa, ja siitä henkilökunta kaipaasi lisää tietoa. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset tarvitsevat tietoa eri kulttuureista, jotta he pystyisivät tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla lasten identiteettiä ja itsetuntoa. Toimiakseen asiakaslähtöisesti ja perhettä kunnioittaen olisi heidän kasvatettava tietämystään eri kulttuureista sekä kehitettävä kykyään ymmärtää kulttuurista moninaisuutta. (Järvinen ym. 2009, 104.)

Lapsen tukeminen päiväkodin arjessa erilaisissa tilanteissa on tärkeää ja kielen tukeminen erityisesti kaksikielisillä lapsilla. Kuvien käyttö nähtiin erityisen tärkeänä molemmissa päiväkodeissa, että saadaan lapsille viestit perille tai lapsi pystyy paremmin itse kuvan kautta ymmärtämään asiayhteyksiä. Tuen tarve vaihtelee eri-ikäisillä lapsilla, ja yksilölliset tarpeet täytyy myös ottaa huomioon. Kuva toimii välineenä, jonka avulla keskustellaan, koska se on jotain konkreettista ja sen avulla on helppo ilmaista itseään. Muun muassa PCS- ja pictogrammikuvat tai jopa lehdistä leikatut kuvat voivat auttaa arjen vuorovaikutustilanteissa ja selkiyttää monenlaista asiaa. Kuvat voivat liittyä arkipäiväisistä asioista selviämiseen, vuorovaikutukseen ja muiden lasten ymmärtämiseen. (Vilén ym. 2008, 305, 307, 309.)

Varhaiskasvattajien tehtävänä on kannustaa perheitä oman äidinkielen käyttöön kotona ja lasta päivähoitoon tuotaessa ja haettaessa, että heidän oma äidinkielenensä säilyisi. Kielen kehitys riippuu monenlaisista tekijöistä, esimerkiksi siitä, missä määrin ja minkälaisia kielellisiä virikkeitä lapset saavat (kirjat, levyt, televisio, radio jne.). Kaksikielisille lapsille on taas tärkeämpää, että hänen kanssaan puhutaan ja seurustellaan. (Hassinen 2005, 54.)

Haastattellessamme varhaiskasvattajia selvisi, että on jo olemassa erilaisia menetelmiä, joita käytetään kaksikielisten lasten kanssa toimittaessa. Osa varhaiskasvattajista oli sitä mieltä, että suomen kielen tukeminen nähdään kuitenkin varhaiskasvattajien pääasiallisena tehtävänä. Todennäköisemmin kahden kulttuurin kohtaaminen on haastavin asia, johon kaivattaisiin työvälineitä selkeimmin.

Monikulttuurisuus ja kaksikielisyys ovat värittäneet Rajapatsaan ja Petrushkan päiväkotien arkea monien vuosien ajan. Varhaiskasvattajille on kehittynyt omia

käytäntöjä heidän toimiessaan kaksikielisten lasten ja näiden perheiden kanssa. Suurin osa selvitykseen osallistuneista on toivonut kuitenkin lisää tietoa kaksikielisyydestä, erityisesti pienten lasten kaksikielisyydestä ja toiminnallisista menetelmistä. Monikulttuuristuvassa toimintaympäristössä varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee monenlaista tietoa ihmissuhde- ja kohtaamistaitojen vahvistamiseen sekä lapsen kielellisen kehityksen tukemiseen (Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys 2007, 16–17). Vastaajat ehdottivat myös kulttuuritulkin palvelujen käyttöönottoa, mistä voidaan päätellä, että yhteistyö ja yhteisymmärrys maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa pidettiin tärkeänä.

Kehittämisehdotuksien joukosta nousi henkilökunnan venäjän kielen tai tarvittaessa jonkin muun kielen taito. Monet työntekijät, etenkin Rajapatsaan päiväkodista, ovat valmiita kehittämään kielitaitoaan, jos saavat siihen tukea työnantajalta. Asialle löytyy ymmärrystä myös Imatran seudullisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa, jonka mukaan *tällä alueella Etelä-Karjalassa olisi tärkeää, että päivähoidossa olisi venäjänkielentaitoisia työntekijöitä* (SeutuVasu 2005, 29). Varhaiskasvattajien toiveet vastaavat myös Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma tavoitteisiin, joihin kuuluu henkilöstön osaamisen ajanmukaistaminen sekä työkäytäntöjen kehittäminen kaksikielisyyteen ja -kulttuurisuuteen liittyen (Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2008, 26).

Opinnäytetyötä tehtäessä saimme paljon uutta tietoa kaksikielisyydestä ja sen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Aiheena kaksikielisyys on ollut monipuolinen. Löysimme selvityksen teemasta paljon kirjallista materiaalia, jota lukemalla olemme oppineet enemmän kaksikielisyydestä. Opinnäytetyössä haasteellisinta oli haastattelujen purkaminen, ja siihen kului paljon aikaa. Olemme jakaneet opinnäytetyön kumpaakin kiinnostaviin osa-alueisiin, koska opinnäytetyön tekemiseen varattu yhteinen aika on ollut rajallista. Näin pystyimme toteuttamaan opinnäytetyömme yhdessä mielekkäällä tavalla. Koko prosessi itsessään on ollut antoisa ja antanut ymmärrystä moniin asioihin.

8 Kehittämisehdotukset

Haastateltavien mielestä varhaiskasvattajien ja perheiden yhteistyötä voisi kehittää niin, että kielellinen kommunikaatio onnistuu. Mielestämme olisi tärkeää löytää uusia menetelmiä vuorovaikutustilanteisiin perheiden ja lasten kanssa.

Varhaiskasvattajilta heräsi kiinnostus kulttuuritulkin käyttöön. Kulttuuritulkki ymmärtää paremmin asiakkaan kulttuuria ja kuinka hänen kanssaan tulee toimia, verrattuna tavalliseen tulkkiin, joka tulkkaa sen, mitä hänelle on kerrottu. Mielestämme kulttuuritulkin käytöstä varhaiskasvattajien ja perheiden välisissä vuorovaikutustilanteissa tarvittaisiin lisää tietoa.

Jatkoselvityksessä voidaan selvittää vanhempien näkemyksiä kaksikielisyyteen. Nykykäsityksen mukaan kaksikielisyys kehittyy vuorovaikutuksessa lapsen ja hänelle tärkeiden ihmisten kanssa, joten molempien kasvattajien sekä ammattikasvattajien että lasten vanhempien mielipiteet ovat tässä asiassa merkityksellisiä.

Kaksikielisten tai maahanmuuttajalasten äidinkielen tukemiseen on olemassa Lappeenrannassa toimiva käytäntö, jota voitaisiin kokeilla myös muualla. Kaupungin kahdessa päiväkodissa toimii venäjän kielen opettaja, joka opettaa venäjänkielisille lapsille näiden kotikieltä. Hän myös arvioi lasten äidinkielen kehitystä. Toiminta ei ole osa kaupungin vakiintuneita varhaiskasvatuspalveluja, vaan sen mahdollistaa hankerahoitus.

Mielestämme on myös tärkeää lisätä tietoisuutta monikielisyydestä kasvattajien keskuudessa esimerkiksi lisäkoulutuksien ja tietopakettien avulla. Sitä ovat toivoneet myös haastateltavamme. Tieto tai sen puute vaikuttaa meidän asenteisiimme ja tapaamme ymmärtää maailmaa.

Kaksikielisyys on maailmanlaajuisesti tavallisempi ilmiö kuin yksikielisyys. Myös monikulttuuristuvassa Suomessa on entistä enemmän lapsia, joilla on enemmän kuin yksi äidinkieli. Kieli on tärkeä osa minäkuvaamme. Kun ihmisellä on käytössä useampi kieli, ne ovat kaikki omalla tavallaan yhtä merkittäviä hänen identiteettinsä kannalta. Haluamme uskoa, että kaksi- tai monikielisyyskasva-

tuksessa niin varhaiskasvatuksessa kuin perheissä on myös tulevaisuudessa vallalla enemmänkin sekä että - ajattelu kuin joko tai – asenne.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Early Learning Oy. http://www.earlylearning.fi/product_details.php?p=792. Luettu 13.5.2013.
- Erkama, E. 2012. Kielelliset oikeudet Suomessa – kielellinen lainsäädännön vaikutus uhanalaisten kielten elvytykseen. Helsingin yliopisto. Nykykielten laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Gummerus.
- Hassinen, S. 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Heino, E. M. 2013. Kulttuuritulkkitoiminta venäläistaustaisten perheiden voimaantumisen tukena. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Henkilötietolaki 11§; 523/1999.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>. Luettu 5.7.2012.
- Iskanius, S. 2006. Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä University Printing House.
- Jyväskylän yliopisto. Monikielinen Suomi.
<https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kiellet/fidipro>,
<https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kiellet/fidipro/tavoitteet>. Luettu 10.7.2012.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman- Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.
- Kalliokoski, J. 2009. Tutkimuskohteena monikielisyys ja kielten kohtaaminen. Teoksessa Kalliokoski, J., Kotilainen, L. & Pahta, P. (toim.) Kielet kohtaavat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 9–11.
- Kielilaki 2003/423. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423>. Luettu 10.7.2012.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kokkonen, L. 2009. Maahanmuuttajataustaisten lasten kaksikielisyyden ja kulttuuri-identiteetin tukeminen päiväkotiryhmässä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden keskus. Opinnäytetyö.

Korhonen, J. & Hippeläinen, P. 2012. Kaksi kieltä, kaksi kulttuuria. Päivähoidon tuki kaksikulttuurisille lapsille. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Korpilahti, P. 2010. Kaksikielisyys ja kielihäiriöt. Teoksessa Korpilahti, P., Aaltonen, O. & Laine, M. (toim.) Kieli ja aivot. Helsinki: Turun yliopisto, 146.

Kotkan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2008.

http://www.kotka.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=2421&menupath=1574,2419,2421#aa2421. Luettu 20.3.2013.

Latomaa, S. (toim.) 2007. Oma kieli kultan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen, 30, 38–39. http://www.oph.fi/download/46930oph_oma_kieli_03092007www.lock.pdf. Luettu 1.10.2012.

Lehtonen, M. 2010. Kaksi kieltä yksissä aivoissa – kaksikielisuuden hermostollinen perusta. Teoksessa Korpilahti, P., Aaltonen, O. & Laine, M. (toim.) Kieli ja aivot. Helsinki: Turun yliopisto, 152.

Leitzinger, A. 2008. Ulkomaalaiset Suomessa 1812–1972. Helsinki: East Books Helsinki.

Mäkinen, N. 2010. Toiminnalliset menetelmät kaksikieliseksi kasvamisen tukena. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Mård-Miettinen, K. 2012. Varhaisen kielenoppimisen haasteita ja käytänteitä Euroopassa. Verkkolehdestä Kieli, koulutus ja yhteiskunta – touko-kesäkuu 2012. Kielikoulutuspolitiikan verkosto.

<http://www.kieliverkosto.fi/article/varhaisen-kielenoppimisen-haasteita-ja-kaytanteita-euroopassa/>. Luettu 25.7.2012.

Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. (toim.) 2011. Lapsi ja kieli, Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy- Yliopistopaino, 86–101.

Oikeusministeriö. <http://www.om.fi/Etusivu/Perussaannoksia/Kielilaki/Muutkielet>. Luettu 1.7.2012.

Ojutkangas, K., Larjavaara, M., Miestamo, M. & Ylikoski, J. (toim.) 2009. Johdatus kielitieteeseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 209.

Papunet. <http://www.papunet.net/tietoa/kuvapankkeja-ja-kuvakokoelmia>. Luettu 13.5.2013.

Pennanen, A. 2010. Venäläistaustaisten lasten arki ja monikulttuurinen identiteetti suomalaisessa päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu – tutkielma.

Piiparinen-Rintaluoma, P-R. 2002. Opas kaksikielisten lasten kasvatukseen. Virittäjä 2002/2.

http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2002_322.pdf. Luettu 2.6.2012.

Protasova, E. & Rodina, M. 2005. Mnogojazychie v detskom vozraste. (Monikielisyys lapsuusiässä). Snt.-Peterburg: Zlatoust.

Protasova, E. & Rodina, M. 2011. Russkij jazyk dlja doshkolnikov. Uchebno-metodicheskoe posobie dlja dvujazychnogo detskogo sada. Snt.Peterburg: Zlatoust.

SeutuVasu 2005 - Seudullinen Varhaiskasvatussuunnitelma.
<http://www.imatra.fi/>. Luettu 20.3.2013.

Silvén, M. 2010. Lapsen kaksikielinen varhaiskehitys. Teoksessa Korpilahti, P., Aaltonen, O. & Laine, M. (toim.) Kieli ja aivot. Helsinki: Turun yliopisto, 139, 142.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. 2007:62. Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3703.pdf&title=Maahanmuuttajatyon_kehittaminen_varhaiskasvatuksessa_fi.pdf
Luettu 13.5.2012.

Suomen neljäs raportti alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta. 2010.
http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/report/PeriodicalReports/FinlandPR4_fin.pdf. Luettu 15.7.2012.

Suomen perustuslaki 1999/731.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Luettu 10.7.2012.

Tilastokeskus. 2011. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu].ISSN=1797-5379. vuosikatsaus 2011. Helsinki.
http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/01/vaerak_2011_01_2012-11-30_tie_001_fi.html. Luettu 20.3.2013.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A.2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu). 2005, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus: oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>. Luettu 5.6.2012.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. 3. uudistettu painos, 2008. Vuoro-vaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti. <http://www.rusin.fi/fi/venajankieliset-suomessa>. Luettu 21.7.2012.

Saatekirje Rajapatsaan päiväkodin henkilökunnalle

Hyvä Rajapatsaan Päiväkodin henkilökunta,

Olemme sosionomi (AMK) –opiskelijoita Saimaan ammattikorkeakoulusta.

Olimme työyhteisökoulutuksissa päiväkodillanne, Empowerment of Families with Children -hankkeen puitteissa. Teemme opinnäytetyön kaksikielisyydestä ja haluaisimme haastatella teitä siihen liittyen. Kartoitamme päiväkotien toimintamallin ja tarkastelemme, millä tavalla kaksikielisyyden huomioiminen onnistuu päiväkodin arjessa.

Opinnäytetyössä kartoitamme, minkälaisia toimintatapoja on käytössä ”tavallisessa” päiväkodissa ja kaksikielisessä päiväkodissa tällä hetkellä, sekä millaisia kehittämistarpeita tulee esille.

Opinnäytetyössämme tulee näkymään kahden eri päiväkodin erot, näin nykyiset ja tulevat asiakkaat saisivat mahdollisuuksien mukaan uutta tietoa käytänteistä.

Tulemme paikan päälle tekemään haastattelut ja haastattelun pohjaksi laitamme teille haastattelukysymykset etukäteen luettavaksi. Haastattelut tulemme nauhoittamaan. Kaikki haastatteluun osallistuneiden vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, ja niitä käytetään vain tutkimustarkoitukseen.

Haastattelut nauhoitetaan, jotta kaikki tieto saadaan talteen. Haastattelut kirjotetaan nauhalta puhtaaksi, ja haastattelunauhat tyhjennetään heti vastauksien purkamisen jälkeen.

Tavoitatte meidät sähköpostitse jos teille tulee kysyttävää

Olga Kirjanen olga.kirjanen@student.saimia.fi

Mirja Viitakangas mviitakangas@gmail.com

Saatekirje Petrushka päiväkodin henkilökunnalle

Hyvä päiväkodin henkilökunta,

Olemme sosiaalialan koulutusohjelman sosionomi (AMK) - opiskelijoita Saimaan ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, jonka aiheena on kaksikielinen lapsi päivähoidossa. Erityisesti meitä kiinnostavat suomea ja venäjää äidinkielinä puhuvat lapset.

Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa päiväkodin toimintamalli ja tarkastella millä tavalla kaksikielisyyden huomioiminen onnistuu päiväkodin arjessa. Olemme erityisesti kiinnostuneita kaksikielisten lasten parissa toimivien varhaiskasvattajien kokemuksista. Tarkoituksenamme on selvittää, mitä kaksikielisten lasten hoito vaatii henkilökunnalta ja minkälaisia haasteita se asettaa heidän työlleen.

Keräämme varhaiskasvattajien kokemuksia haastattelemalla. Haastattelut järjestetään päiväkodissa, etukäteen sovittuna aikana. Haastattelukysymyksiin on mahdollista vastata nimettömästi. Kaikki haastatteluun osallistuneiden vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, ja niitä käytetään vain opinnäytetyötarkoitukseen. Haastattelut nauhoitetaan, jotta kaikki tieto saadaan talteen. Haastattelut kirjoitetaan nauhalta puhtaaksi, ja haastattelunauhat tyhjennetään heti vastustien purkamisen jälkeen.

Tiedämme, että teillä on vankka kokemus kaksikielisyyskasvatuksesta, koska sekä venäjä, että suomi ovat mukana päiväkotinne kaikissa päivittäisissä toiminnoissa. Teidän mielipiteenne on meille tärkeää, joten toivomme teidän osallistuvan haastatteluun.

Mikäli teillä on kysyttävää, tavoitatte meidät parhaiten sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,

Mirja Viitakangas

mviitakangas@gmail.com

Olga Kirjanen

olga.kirjanen@student.saimia.fi

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
Olga Kirjanen ja Mirja Viitakangas

Haastattelurunko

HAASTATTELUKYSYMYKSET

ESITIEDOT

- Ammattitutkintosi?
- Työtehtäväsi?
- Työurasi kesto tähän mennessä?
- Työkokemus kaksikielisyydestä?
- Kaksikielisten lasten määrä sinun ryhmässäsi?

AMMATILLINEN VAATIMUS

KAKSIKIELISYYS PÄIVÄKODISSA / kysymykset haastateltaville

- Miten päiväkodissanne määritellään kaksikielisyyttä ja mitä periaatteita siihen liittyy?
- Minkälaisia haasteita mielestänne kaksikielisyyys asettaa teidän työlle?
- Miten huomioitte lapsen kaksikielisyyden päiväkodin arjessa?
- Onko päiväkodissanne kaksikielistä henkilökuntaa? Jos ei ole, pitäisikö mielestänne olla?
- Miten lapset mielestänne kokevat teidän käyttämät työmenetelmät?

- Tuleeko teidän mieleen kehittämis ehdotuksia kaksikielisyyden tukemiseen?
- Kaipaatko lisätietoa kaksikielisyydestä?
- Mitä muuta?